

„SIEDMIU PRZECIW TEBOM”
I URNA W MUZEUM CZARTORYSKICH W KRAKOWIE
(MNK XI—1217)

Napisła

ANNA SADURSKA

Nowożytnie dzieje dzieła sztuki starożytnej, często liczące kilkaset lat, bywają nad wyraz ciekawe, niekiedy nawet ciekawsze od samego zabytku. Taki przypadek stanowi historia pewnej marmurowej urny na prochy, ozdobionej płasko-rzeźbą i opatrzonej łacińską inskrypcją. Znajduje się ona w Polsce od schyłku XIX wieku dzięki Władysławowi Czartoryskiemu, któremu tak wiele zawdzięczają nasze zbiory.

Urna była kilkakrotnie publikowana poczynając od 1882 roku, a na 1987 kończąc. Ta ostatnia publikacja opatrzona informacją: „Aufbewahrungsort unbekannt” skłoniła mnie do podjęcia raz jeszcze tego tematu. Ponieważ dekoracja urny jest oparta na wątku mitologicznym wprowadzonym do literatury starożytnej przez Eurypidesa, przeto pragnę ten tekst ofiarować Jubilatowi, miłośnikowi i znakomitemu znawcy dramatu antycznego. Nawiasem dodam, że już raz zaistniała podobna sytuacja: pierwszą dokonaną w Polsce publikację zabytku Edmund Bulanda ofiarował Kazimierzowi Morawskiemu (por. niżej), ale od owego czasu upłynęło lat ponad osiemdziesiąt i mamy obecnie inne spojrzenie nie tylko na dzieła Fidiasza lub Praksytelesa, lecz także na skromny nagrobek skromnego rzymskiego obywatela.

Przedmiotem naszych rozważań jest cylindryczna marmurowa urna z pokrywą (wys. pojemnika 36 cm, wys. pokrywy 22 cm, średn. 35 cm, wys. liter 1,4—1,8 cm). Korpus urny wznosi się na gładkim, szerokim cokole i jest zwieńczony podobnym gzymsem. Dwie trzecie powierzchni pokrywają esowate kanelury (*strigillae*), jedną trzecią dekoracja figuralna. W tę dekorację wkomponowana jest tabula inscriptionis. Na tak ozdobionym pojemniku spoczywa pokrywa w kształcie stożka z okrągłym uchwytem (brak kulki na czubku), ozdobiona promieniście ułożonymi liśćmi akantu.

Dekoracja figuralna składa się z trzech postaci: pośrodku, pod tabula inscriptionis klęczy rozkładając ręce stara kobieta odziana w chiton odsłaniający jej prawą pierś i w himation spowijający nogi. Włosy staruszki opadają w nieładzie, usta są szeroko otwarte, wzrok skierowany w przestrzeń, głowa odrzucona do tyłu. Ręce i pierś są porane bruzdami, podobnie jak twarz o zapadniętych

policzkach. Najwyraźniej artysta chciał uwydatnić starość kobiety oraz jej bezmierną rozpacz wyrażoną krzykiem, gestem i postawą. Kobiecie towarzyszy dwóch młodzieńców ustawionych na lewo i na prawo od tabula inscriptionis. Są oni podobnie uzbrojeni w okrągłe tarcze, włócznie i miecze, a głowy ich okrywają hełmy z pióropuszem. Obaj są całkowicie obnażeni, choć noszą krótkie chlamidy odmiennie upięte. Zasadniczą różnicę wykazuje postawa obu młodzieńców. Ten z lewej strony zmierza ku środkowi i w tę samą stronę kieruje spojrzenie. Drugi natomiast odwraca głowę patrząc za siebie i stąpa na palcach jakby się skradał w stronę klęczącej. Na jego tarczy widnieje klasyczny Gorgonejon.

Te trzy postaci wyobrażają Jokastę, Eteoklesa z lewej i Polinejkesa z prawej strony w scenie z mitu o wyprawie *Siedmiu przeciw Tebom*.

Inskrypcja w profilowanej ramie składa się z pięciu wierszy:

D(is) M(anibus)	Bogom Podziemnym
A(ulo). Aegri-	Aulusowi Egriliusowi
lio Euty-	Eutythusowi
cho Iulia-	Julianus
nus f(acere) f(ecit)	spowodował wykonanie.

2 w.: Aegrilio zamiast Egrilio. Jest to forma błędna, ale nie wyjątkowa, por. CIL XIV 220, 930, 937, 947, 951, 965, 1625, i in. Nazwisko było w Ostii bardzo rozpowszechnione. Często towarzyszy mu przydomek (*cognomen*) grecki.

4–5 w.: fundatora określa jedynie *cognomen* — Julianus. Być może był on niewolnikiem zmarłego.

Poziom wykonania inskrypcji odbija niekorzystnie od jakości płaskorzeźby. Być może urnę kupił sobie Aulus Aegrilius za życia, a formuła końcowa „facere fecit” odnosi się tylko do napisu.

Najstarsze ślady istnienia zawdzięcza urna inskrypcji. Zanotował ją ok. 1834 roku Hieronymus Amatius (cod. Vat. 9773f.2, cytując za Dessauem, CIL XIV 934). Według niego urna została znaleziona w Ostii, w 1833 roku. W trzech późniejszych manuskryptach, które poświęcili inskrypcjom ostyjskim Petrus Campana, Carlo Lodovico Visconti oraz Petrus Sabinus de Rossi, miejsce znalezienia jest określone inaczej: „Romae, in hortis Campanae Caelimontanis, prope Lateranum” (CIL, j.w.). W tychże trzech kodeksach miejsce przechowania nazwane jest „in suburbano Paccae”, co potwierdza Dessau słowami: „descripsit de Rossi, recognovi ipse” oraz „Nunc in suburbano Paccae” (CIL, j.w.).

Rozbieżność dotycząca proveniencji jest niepokojąca, gdyż może świadczyć o nieautentyczności zabytku. Aby ją wyjaśnić należy słów kilka poświęcić kolekcji kardynała Pacca. Bartolomaeus Pacca, biskup Ostii, był pionierem badań nad Porto di Roma, jak wiadomo miastem dość oddalonym od Ostii. Jak wielu amatorów owej epoki (koniec XVIII – pocz. XIX w.) miał ambicję sformowania własnej kolekcji. Miały się na nią złożyć wyłącznie inskrypcje ostyjskie, ale w praktyce Pacca zatrzymywał wszystkie, które mu przynoszono. W rezultacie znalazły się w niej obok napisów z Ostii także i rzymskie, a obok oryginałów —

Rzymska urna na prochy. Ostia, druga poł. II w. Kraków, Muzeum Czartoryskich, inw. MNK XI 1217. Fot. Muzeum Narodowego w Krakowie.

falsyfikaty¹. W 1834 r. w rezydencji kardynała Pacca, na ówczesnych peryferiach Rzymu, w pobliżu bazyliki św. Piotra zainstalowane zostało lapidarium. Tam właśnie znajdowała się omawiana urna.

Naukowe opracowanie zbioru powierzył Pacca Petrusowi Campana, który w 1834 roku poświęcił działalności biskupa Ostii krótki artykuł². Nie wywiązał się natomiast z powierzonego mu zadania. Campana spisał jedynie część inskrypcji i ten manuskrypt przekazał C. L. Viscontiemu, który go uzupełnił. W ten sposób powstały dwie kolejne wersje inwentarza kolekcji. Trzecią sporządził w latach 1866–1868 P. S. de Rossi (cod. Vat. Ottob. nr 2015). Jeśli chodzi o proveniencję zabytków, musiał on oczywiście czerpać wiadomości z kodeksów starszych i najprawdopodobniej interesującą nas wzmiankę o rzymskim pochodzeniu urny przepisał od Viscontiego, a ten od Campany. Jednak zarówno *nomen gentile* zmarłego, jak typ dekoracji wskazują raczej na Ostię, czyli potwierdzają słowa Hieronima Amati. Należy więc przypuszczać, że Campana popełnił błąd. Sądzę, że błąd ten powstał, gdy opracowywał on swój inwentarz. Być może niektóre zabytki przynoszono wówczas do jego rezydencji, czyli do Ogrodów Campany, o których pisze on sam i jego dwaj następcy. Przy mnogości zabytków Campana mógł się nie zorientować, że ta właśnie urna została znaleziona w Ostii.

Suburbanum Paccae nosiło też nazwę, zapewne późniejszą, „Villa Pacca”. Ta właśnie nazwa figuruje w pierwszej publikacji zabytku. Jest nią pozycja w katalogu F. Matza i F. v. Duhna poświęconym rzymskim rzeźbom³. Popełnione tu zostały dwa błędy. Przede wszystkim, chociaż autorzy trafnie zidentyfikowali scenę figuralną jako ilustrację mitu o *Siedmiu przeciw Tebom*, to jednak rozpaczając kobietę określili fałszywie jako Hysipile oplakującą Archemorosa. Drugi błąd wynikał ze znanych rozbieżności w określeniu proveniencji. Matz znał zabytek z autopsji, ale znał inskrypcję także z manuskryptu de Rossiego, który wszak sądził, że znaleziona została w ogrodach Campany. W rezultacie Matz uznał, że istniały dwie różne, chociaż podobne inskrypcje: jedna w Villa Pacca, zapewne z Ostii, a druga znaleziona w Rzymie.

Upłynęły jeszcze dwa lata, zanim pojawiła się w druku, w 1884 roku, reprodukcja zabytku. Był to rysunek L. Schulza wykonany na zamówienie niemieckiego filologa klasycznego, Fryderyka Spiro. Spiro lepiej od Matza znał różne wersje mitów tebańskich. Trzeba bowiem wyjaśnić, że w wersji powszechnie znanej, figurującej w kompendiach i encyklopediach, Jokasta po odkryciu incestu popełnia samobójstwo. Jest to wersja klasyczna, znana z Sofoklesa i jego poprzedników. Natomiast według wersji Eurypidesa nieszczęsna królowa żyła nadal, podobnie jak Edyp w Tebach, w pałacu Kreona, aż do wyprawy Siedmiu przeciw Tebom. Kiedy Polinejkes pragnąc odzyskać władzę ruszył na Teby i nad

¹ Dessau, CIL XIV, 1887, s. 2 przyp. 2 i 6; s. 3.

² P. Campana, *Bulletino dell'Istituto di Corrispondenza Archeologica* 1834, s. 129–134 (non vidi).

³ F. Matz-F. v. Duhn, *Antike Bildwerke in Rom mit Ausschluss der grösseren Sammlungen*, t. III, Leipzig 1882, nr 3994, s. 213–214.

rodem zawisła groźba bratobójstwa, Jokasta uczyniła próbę pojednania synów (Euripides, *Phoinissai*, w. 302 – 326, 446 n., 528 n.). W dość długich przemówieniach skierowanych najprzód do Polinejkesa, a następnie do Eteoklesa podkreśla kilkakrotnie swój podeszły wiek mówiąc o starych, drżących stopach, o czarnych łachmanach, którymi się okrywa, a wreszcie, już w innym tonie, o pozytkach płynących ze starości. Niemiecki filolog z tą właśnie wersją zidentyfikował dekorację figuralną urny⁴. Jokasta rozdziela rozpaczliwie Eteoklesa od skradającego się nieufnie Polinejkesa. Nawet skręt głowy tego ostatniego znajduje uzasadnienie w tekście. Jokasta prosi mianowicie syna, aby nie odwracał głowy, lecz spojrział w stronę brata (Euripides, *Phoinissai*, w. 458).

W 1887 roku ukazał się tom czternasty CIL z inskrypcjami z Ostii⁵. Z całą pewnością jego redagowanie trwało lat kilka i H. Dessau (redaktor tomu i współautor) przed oddaniem tekstu do druku nie miał jeszcze możliwości zapoznania się z dziełem Spiry i jego interpretacją. W każdym razie Spiro w CIL nie jest cytowany, w przeciwieństwie do Matza-Duhna. Dessau nie zajmuje się zresztą reliefem, ale za to wysuwa interesujące przypuszczenie, iż A. Aegrilius z omawianej inskrypcji może być identyczny z A. Egriliusem Eutychem z innego tekstu. Jest to mianowicie dość długa lista członków pewnej korporacji ostyjskiej, którzy złożyli się i w 140 roku ofiarowali pieniądze na rzecz rozbudowy jakiejś świątyni (CIL XIV 246, III 14).

Koniec XIX wieku to okres wspaniałego rozkwitu nauk o starożytności, okres monumentalnych, wielotomowych wydawnictw, zwłaszcza w krajach niemieckojęzycznych. Należał do nich wydawany przez Carla Roberta z Halle korpus reliefów zdobiących rzymskie sarkofagi. W trzy lata po czternastym tomie CIL ukazał się drugi tom korpusu Roberta⁶. W tym tomie znalazł miejsce cykl tebański, zresztą w rzymskiej rzeźbie sepulkralnej słabo reprezentowany. W całości zachował się tylko jeden sarkofag, w rzymskiej Villa Pamphilj, z trzema scenami ze sztuki *Siedmiu przeciw Tebom* w wersji Eurypidesa lub nawet późniejszej (por. niżej) oraz fragmenty dwóch dalszych sarkofagów o podobnej dekoracji⁷. Jako analogię do owych zabytków opisuje Robert dekorację omawianej urny i publikuje rysunek L. Schulza wykonany dla F. Spiro⁸. Robert popełnił błąd bardzo drobny: z Villa Pacca, zapewne zanotowanej skrótowo, uczynił Vigna Pacca. Urny nie widział, bo już jej wówczas w kolekcji Pacca nie było, a więc znikła stamtąd między rokiem 1887, a 1890. Robert zauważył

⁴ F. Spiro, *De Euripidis Phoenissis*, Berolini 1884, s. 65, fig. 2.

⁵ Cf. przyp. 1.

⁶ C. Robert, *Die antiken Sarkophagreliefs* (ASR), t. II, *Mythologische Zyklen*, 1890, s. 189–196, nry 184–186.

⁷ Nowsze publikacje: R. Calza, *Antichità di Villa Doria Pamphilj*, Roma 1977, s. 169 n., nr 197 (= Robert, *j.w.*, nr 184); z dwóch fragmentów jeden znajduje się w rzymskiej Villa Wolkonsky (= Robert, *j.w.*, nr 185), a jeden w Ostii, w tamtejszym muzeum, nr inw. INR 79.103/4 (= Robert, *j.w.*, nr 186); por. do tych trzech zabytków G. Koch-H. Sichtermann, *Römische Sarkophage*, München 1982, s. 186 przyp. 1 i 2; il. 202 (= Robert, *j.w.*, nr 184).

⁸ Robert, *o.c.* s. 194.

natomiast, że poza *Fenicjankami* Eurypidesa scena rozmów Jokasty z synami występuje również w *Fenicjankach* Seneki (Seneca, *Phoenissae* V, 403 nn.). Jest to nadto wersja wzbogacona przez rzymskiego pisarza. Jokastę na spotkanie z synami wysyła jedna z córek żądając, aby „pectus infestos” wystawiła przeciw ostrzom kierowanym w siebie nawzajem przez braci i albo w ten sposób przerwała ich walkę, albo pierwsza zginęła.

Jak wynika z powyższego, wersja Eurypidesa była w Rzymie bardziej popularna niż Sofoklesa, ale trudno stwierdzić, że reliefy sarkofagów oraz omawianej urny są oparte bezpośrednio na dramacie greckim lub łacińskim. Najprawdopodobniej twórcy owych reliefów nie posługiwali się tekstami, komponując dekorację nagrobków, lecz korzystali z prototypów: rzeźb, obrazów lub rysunków wykonanych specjalnie na użytek warsztatu. Robert wysunął przypuszczenie, że takim prototypem mógł być obraz Tauriskosa, który namalował m.in. Polinejesa „regnum repetentem” (Plinius, NH 35, 144). O tym Tauriskosie niewiele wiadomo, ale zapewne twórczość jego przypada na okres hellenistyczny i wówczas inspiracji mógł mu dostarczyć jedynie dramat grecki, prawdopodobnie Eurypidesa, nie zaś sztuka z okresu Nerona, a z nią właśnie identyfikuje Robert omawiane reliefy.

Sądzę, że ta sprzeczność da się usunąć w dość prosty sposób. Robert, nie dysponując ani urną, ani jej fotografią nie zauważył, że pomiędzy dekoracją sarkofagu w Villa Pamphilj a dekoracją urny istnieje pewna różnica. Na sarkofagu mianowicie Jokasta jest młodą kobietą o obnażonych obu piersiach. Jest to więc artystyczny odpowiednik poematu Seneki, który nie wspomina o starości heroiny, natomiast w usta jej córki wkłada rozkaz wystawienia „pectus infestos”. Na urnie z kolei uwidoczniła jest starość Jokasty, a obnażona tylko jedna pierś, co przypomina o niedbałym stroju królowej zgodnie z Eurypidesem. Jak z tego wynika, istniały nie tylko dwie tradycje literackie, lecz także artystyczne: hellenistyczna i rzymska. Spośród rzymskich zabytków sepulkralnych tylko relief urny krakowskiej może być repliką obrazu greckiego wyobrażającego scenę z Jokastą według sztuki Eurypidesa.

Wracajmy jednak do historii zabytku, który przed 1890 r. znikł z Villa Pacca. Cała zresztą kolekcja uległa w tym czasie rozproszeniu. Wiele zabytków trafiło do zbioru Franza Traua w Wiedniu, a stamtąd, już w XX wieku, do Moguncji, Lucerny i in.⁹ W 1893 roku urnę zakupił w Rzymie Władysław Czartoryski i ofiarował do Muzeum w Krakowie, gdzie została wystawiona¹⁰. Po kilkunastu latach przygotowywano pierwszą księgę ku czci Kazimierza Morawskiego, wielkiego uczonego, a zarazem tłumacza tragedii Sofoklesa (1862–1925). Wraz z filologami i historykami złożyli swój dar także i archeolodzy, a wśród nich

⁹ Informacje te zebrał L. J. Weber, *Eine Aschenkiste aus Ostia*, Jhrb. d. Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz VII 1960, s. 308–310, pl. 58. Artykuł dotyczy urny zakupionej przez Muzeum w Moguncji w 1959 r., nr inw. 0.36701.

¹⁰ Informacji dostarczył doc. dr. hab. Janusz Ostrowski z Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej UJ.

późniejszy profesor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, wychowawca całej powojennej kadry archeologów klasycznych w Polsce, Edmund Bulanda¹¹. Wówczas to po raz pierwszy ukazała się w druku fotografia urny. Bulanda wykorzystał trzy poprzednie pozycje: Spiry, Matza-Duhna, Roberta. Pomiął niestety omówienie inskrypcji w CIL, co zubożyło jego tekst. Zgodnie z Robertem sądził, że urna i sarkofagi zostały wykonane według tego samego oryginału. Na podstawie stylu ustalił datę zabytku na okres Antoninów.

W 1987 roku wyszła monumentalna monografia rzymskich urn sepulkralnych pióra Friederike Sinn¹². Krakowski zabytek znalazł w niej miejsce, i to nawet z fotografią. Pani Sinn bierze pod uwagę publikacje Matza-Duhna, Roberta oraz Dessau (CIL). Nie znając tekstu Spiry poprawną identyfikację postaci kobiecej przypisuje Robertowi, za Dessauem zaś wyraża przypuszczenie, że Aegrilius z inskrypcji sepulkralnej i Egrilius z listy ofiarodawców ze 140 roku to jedna i ta sama osoba i co za tym idzie datuje urnę na lata 150–180. *Stromata* dla Morawskiego nie trafiły niestety do zagranicznych bibliotek, zwłaszcza archeologicznych. Pani Sinn nie zna publikacji Bulandy, ani też miejsca przechowania zabytku. Można więc zapytać, jak uzyskała jego fotografię. Otóż zdjęcie jest wykonane z negatywu posiadanego przez Niemiecki Instytut Archeologiczny w Rzymie. Jak wynika z numeru inwentarza (1938.550) negatyw ten musiał zostać nadesłany do Instytutu z Krakowa, albo też wykonano go w Rzymie na podstawie nadesłanej z Muzeum Czartoryskich odbitki. Jest to kopia zdjęcia wykonanego w 1908 roku dla Bulandy, ale tych szczegółów niemiecka autorka nie mogła znać.

Pozostaje mi ustosunkować się do proponowanej zarówno przez Bulandę, jak Friederike Sinn daty, a także, co jeszcze ważniejsze, do zagadnienia zwanego w archeologii popularnie „echt oder falsch”, bo w stosunku do tego zabytku może się zrodzić podobna wątpliwość.

Zakładając jednak, że mamy do czynienia z urną starożytną znalezioną w Ostii należy stwierdzić, że zmarły, którego prochy w niej spoczywały, może, chociaż nie musi być identyczny ze swoim imiennikiem z listy ofiarodawców z 140 roku (CIL XIV 246, III 14) pomimo różnicy w pisowni *nomen gentile*. Forma „Aegrilius”, jak już nadmieniłam, jest błędna, forma „Egrilius” – poprawna¹³. W inskrypcji sepulkralnej, wykonanej przez przymentarnego kamieniarza dla skromnego klienta, jakim był zapewne fundator Julianus, błąd taki mógł zostać popełniony. Natomiast lista ofiarodawców, inskrypcja o charakterze aktu, wystawiona niewątpliwie w poczesnym miejscu na widok publiczny,

¹¹ E. Bulanda, *De urna sepulcrali Romana*, w: *Stromata in honorem Casimiri Morawski*, Cracoviae 1908, s. 75–77, tabl. VII. Dzieło miało na celu uczczenie 30-lecia pracy twórczej jubilata. Część VI poświęcona jest zabytkom z Muzeum Czartoryskich, opatrzona przedmową P. Bieńkowskiego. Bulanda opracował 4 zabytki, w tym urnę, o której mowa. Warto dodać, że teksty archeologiczne nadesłali także: L. Piotrowicz, L. Chodaczek, I. Sajdak, G. Przychocki.

¹² F. Sinn, *Stadtrömische Marmorurnen*, Mainz am Rhein 1987, s. 244, nr 629, pl. 92 a.

¹³ Por. Dessau, CIL XIV, s. 586, indeks XVI Grammatica quaedam, ae pro e correpta in principio vocabuli. Przytoczone liczne przykłady, w tym tak niewątpliwe błędy, jak *aeis* zam. *eis*.

z całą pewnością wykonywana była pod ścisłą kontrolą zainteresowanych. W napisie tego typu błąd w nazwisku jest niedopuszczalny.

Jeśli identyfikacja ta jest słuszna, to urna musiała być użyta, a zapewne również i wykonana po 140 roku, czyli około połowy II w. lub nieco później, na pewno jednak przed końcem tego stulecia. Sposób wykonania dekoracji pozwala utrzymać takie datowanie. Wizerunek Jokasty przypomina żywo piastunkę Medei na sarkofagu w Mantui, w Palazzo Ducale oraz na podobnym, w Museo Nazionale Romano, inw. nr 75248. Oba te sarkofagi datowane są, co prawda tylko na podstawie stylu, na lata 140–160. Eteokles na urnie krakowskiej jest podobny do Marsa na sarkofagu z Rheą Sylwią w rzymskim Palazzo Mattei, datowanym na podstawie fryzur kobiecych na pocz. III w. Hełm Polinejesa jest podobny do hełmu Achillesa na sarkofagu z wyobrażeniem *Iliou persis* w Palazzo Ducale w Mantui, z ok. 180 roku¹⁴. Najlepsze analogie reprezentują więc drugą poł. II wieku i sądzę, że jest to datowanie wystarczająco dokładne.

Analogie te wydają się potwierdzać nie tylko proponowaną przez E. Bulandę i Fr. Sinn datę, lecz także autentyczność zabytku. Świadczą o niej ponadto urny podobne do zabytku krakowskiego, lecz o doskonale ustalonej proveniencji. Należy tu wymienić trzy zabytki: urnę w kościele Santa Maria w Amalfi, niezawodnie z Rzymu; urnę znaną w 1824 roku w Ostii należącą do zbiorów Muzeów Watykańskich, Mus. Gregoriano Profano nr inw. 5366 oraz urnę, również z Ostii, znaną w 1910 roku, w ostyjskim Antiquarium, nr inw. 10¹⁵. Sądzę, że urna z Jokastą w Muzeum Czartoryskich oraz dwie urny ostyjskie wyszły z tego samego warsztatu¹⁶.

Reasumując: Władysław Czartoryski kupił w Rzymie zabytek unikalny, jedyną urnę dekorowaną sceną z mitu *Siedmiu przeciw Tebom*, jedyny relief w wersji Eurypidesa. Analogię tematyczną stanowi dekoracja sarkofagu w Villa Pamphilj oraz dwóch innych, gorzej zachowanych. Na tych zabytkach scena jest jednak wyobrażona w wersji Seneki. Urna, o której mowa, wykonana została na pewno w Ostii, w drugiej połowie II wieku. Gdyby kiedyś znów doczekała się ekspozycji, stanowić będzie prawdziwą ozdobę Galerii Sztuki Starożytnej Muzeum Czartoryskich w Krakowie.

Warszawa

¹⁴ Sarkofagi z Medeą, jeden w Mantui, w Palazzo Ducale, drugi w Museo Nazionale Romano świetnie reprodukowane w: H. Sichtermann, G. Koch, *Griechische Mythen auf römischen Sarkophagen*, 1975, s. 41, nr 37, pl. 90 i 94, 1; s. 42, nr 38, pl. 92, 1 i 94, 2. Sarkofag z Marssem i Rheą Sylwią tamże, s. 66–67, nr 71, pl. 172, 2 i 174. Sarkofag *Iliou persis* tamże, s. 37–38, nr 32, pl. 73, 1 i 74, 1.

¹⁵ Trzy wymienione urny publikuje Sinn, *o.c.* s. 242, nr 622; s. 243, nr 626, pl. 91 d; s. 245, nr 635, pl. 93 c, d.

¹⁶ Podobny sąd wyraża B. v. Freytag Löringhoff, A. M., 27 *ErgHeft*, 1986, s. 65 przyp. 212; ostatnia wzmianka o urnie: I. Krauskopf, s. v. Eteokles, LIMC IV 1, s. 32. nr 37 (wg Robert, *o.c.*, przyp. 8).

„SEPT CONTRE LES THÈBES” ET UNE URNE AU MUSÉE CZARTORYSKI
DE CRACOVIE

Résumé

Au Musée Czartoryski de Cracovie, depuis longtemps dans la réserve, se trouve une belle urne romaine achetée à Rome en 1893 par le prince Władysław Czartoryski (inv. n° MNK XI 1217). La pièce était exposée en son temps dans la Villa Pacca, dite aussi Suburbium Paccae, quelques fois mentionnée et publiée (notes 1—4; 6; 11—12), mais jamais d’une façon entièrement satisfaisante. L’autrice présente l’histoire de ces recherches pour prouver que l’urne est sans aucun doute authentique, exécutée en Ostie, probablement au cours de la seconde moitié du IIe siècle. Son décor est issu du mythe de la querelle entre Eteokles et Polineikes dans la rédaction d’Euripide (*Phoinissai*) tandis que les sarcophages romains à décor semblable dépendent de la version de Sénèque (*Phoenissae*). La première reproduction de l’urne, un dessin de L. Schulz, a été exécuté pour un philologue classique allemand peu connu, Fr. Spiro, qui le premier a compris le sujet du bas-relief en question (cf. note 4). La première photographie de la pièce, faite à Cracovie, était publiée en 1908 (note 11) par E. Bulanda. Une copie de cette reproduction s’est trouvée au cours de l’année 1938 dans l’archive d’Institut Archéologique Allemand de Rome. Mme Friederike Sinn, l’autrice d’une monographie fondamentale sur les urnes romaines a profité tout récemment de cette photographie sans connaître pourtant le placement actuel et l’histoire récente de la pièce (cf. note 12).

Dynasty czarna wywołana na tron rzymski. Dynastia ta, która na krótko przetrwała, była u siebie bardzo silnie związana i silnie przetrwała. W tym czasie w Rzymie doszło do zmiany władzy, a w tym czasie doszło do zmiany władzy. W tym czasie doszło do zmiany władzy, a w tym czasie doszło do zmiany władzy. W tym czasie doszło do zmiany władzy, a w tym czasie doszło do zmiany władzy.

W drugiej połowie III w. okresie krótkotrwałego panowania Zeno, odnotowując dwa dobre przykłady, na przykładie Zeno, który jako zachodnie Wiktorii.

Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas. Zeno, władcy na pół autokratycznym, panował przez krótki czas.

Późna tradycja literacka podważała wpływ godności w tym Zeno, która skierowane do rzymskiego cesarza. W tym czasie doszło do zmiany władzy, a w tym czasie doszło do zmiany władzy. W tym czasie doszło do zmiany władzy, a w tym czasie doszło do zmiany władzy.

¹ Ważniejsze opracowania: J. Salmhofer, *Studien zur Geschichte des römischen Kaiserthums*, 1894. J. Salmhofer, *Die Geschichte des römischen Kaiserthums*, 1894. J. Salmhofer, *Die Geschichte des römischen Kaiserthums*, 1894. J. Salmhofer, *Die Geschichte des römischen Kaiserthums*, 1894.

² *Estropeus* IX 13.

³ *Historia Augusta* (dalej H. A.) — *Sejanus* 16. *Historia Augusta*, ed. E. Hübner, I 2. 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.